

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ  
ІМЕНІ М. П. ДРАГОМАНОВА  
КАФЕДРА ЕКОНОМІЧНОЇ ТЕОРІЇ**



**ЄДНІСТЬ НАВЧАННЯ І НАУКОВИХ  
ДОСЛІДЖЕНЬ – ГОЛОВНИЙ ПРИНЦИП  
УНІВЕРСИТЕТУ**

**Збірник наукових праць  
звітно-наукової конференції викладачів  
кафедри економічної теорії за 2016 рік**

**26 квітня 2017 р.**



м. Київ  
Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова  
2017

УДК 330.101  
ББК 65я43  
Є 34

*Рекомендовано до друку  
Вченою радою факультету соціально-психологічних наук та управління  
(протокол № 6 від 14 червня 2017 року)*

**Єдність навчання і наукових досліджень – головний принцип університету: Збірник наукових праць звітно-наукової конференції викладачів кафедри економічної теорії за 2016 рік, 26 квітня 2017 р. – К. : Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2017. – 53 с.**

Збірник вміщує статті звітно-наукової конференції викладачів кафедри економічної теорії, яка відбулася 26 квітня 2017 року. На конференції були обговорені актуальні проблеми економічної теорії і господарської практики в Україні та в інших країнах світу.

Представлені у матеріалах науково-практичної конференції тези учасників подані в авторській редакції та відображають власну наукову позицію авторів. Автори тез несуть повну відповідальність за точність наведених фактів, цитат, економіко-статистичних даних, наукової термінології, імен власних, джерел посилання.

#### **Редакційна колегія**

**В.Б. Євтух** член-кореспондент НАН України, доктор історичних наук, професор  
(головний редактор)

В.П. Бех доктор філософських наук, професор

О.С. Падалка доктор педагогічних наук, професор

Л.В. Страшинська доктор економічних наук, професор

Л.А. Підпригора кандидат економічних наук, доцент

Ю.В. Бицюра кандидат економічних наук, доцент

ЗМІСТ

<i>Страшинська Л.В.</i> Забезпечення продовольчої безпеки держави як визначальний фактор стабільності її розвитку.....	4
<i>Бицюра Ю.В.</i> Концентрація власності у сучасній економіці України.....	9
<i>Біла І.С.</i> Складові бізнес-середовища України.....	16
<i>Петришина Н.В.</i> Аналіз діяльності державних банків у вітчизняній економіці.....	20
<i>Підпригора Л.А.</i> Проблема оптимізації ролі державного сектора економіки в Україні як умова економічної безпеки.....	25
<i>Сандугей В.В.</i> Соціалізація економічного розвитку.....	29
<i>Седляр Д.О.</i> Потреби українців на сучасному етапі: економічний аспект.....	32
<i>Скиба М.В.</i> Формування економічного світогляду як однієї із передумов забезпечення розвитку людського капіталу.....	37
<i>Хом'яков Л.К.</i> Різноманітність і публічність джерел інформації як передумова достовірності макроекономічного аналізу.....	41
<i>Манжула Є.В.</i> Світовий досвід еволюції інституту корпоративної власності та її роль в країнах з розвинутою ринковою економікою.....	45
<i>Глюхіна В.В.</i> Світовий досвід інноваційного розвитку національної економіки.....	48

4. Інформація про здійснення органами виконавчої влади державної регуляторної політики у 2016 році [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.drs.gov.ua/regulatory\\_policy/informatsiya-pro-zdijsnennya-organamy-vykonavchoyi-vlady-derzhavnoyi-regulyatornoyi-polityky-u-2016-rotsi/](http://www.drs.gov.ua/regulatory_policy/informatsiya-pro-zdijsnennya-organamy-vykonavchoyi-vlady-derzhavnoyi-regulyatornoyi-polityky-u-2016-rotsi/)

5. Національний банк України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>

6. Страшний С. Бізнес-середовище як об'єкт державного регулювання / С. Страшний // Актуальні проблеми державного управління. – 2010. – Вип. 2. – С. 61-64. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdyo\\_2010\\_2\\_20](http://nbuv.gov.ua/UJRN/apdyo_2010_2_20)

7. Щепіна Т.Г. Аналіз сучасного стану біржового ринку України / Т.Г. Щепіна, В.А. Рябошапка // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури. – 2015. – Вип. 40. – С. 96-100. – Режим доступу: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppei\\_2015\\_40\\_16](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ppei_2015_40_16)

*Н. В. Петришина,  
кандидат економічних наук, доцент  
кафедри економічної теорії*

## АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ БАНКІВ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ЕКОНОМІЦІ

В умовах економічної кризи, знецінення національних грошей, системної банківської кризи, яка є джерелом нестабільності і стримування розвитку економіки, зростання безробіття, поширення бідності та загострення соціально-політичних ризиків, державні банки становлять значну частку в національній банківській системі, виконують важливу стабілізаційну роль дотримуючись принципів Комплексної програми розвитку фінансового сектору України до 2020 року, зокрема: європейської інтеграції; лібералізації фінансових ринків, набуття режиму внутрішнього ринку з ЄС у сфері фінансових послуг; збалансованості економічних інтересів, через формування ринкового конкурентоспроможного середовища та ін.

Перелік державних банків включає унітарні банки — АТ “Укресімбанк”, АТ “Ощадбанк”; банки з часткою держави понад 95 % — АБ “Укргазбанк”, ПАТ “Родовід банк” і АТ “Розрахунковий центр” (цей банк належить держбанкам та НБУ), а також банки, що перебувають у стадії ліквідації, — ПАТ “КБ “Київ”, ПАТ “Український банк реконструкції та розвитку” й АТ “Держзембанк”. В Україні відсутні спеціалізовані банки розвитку та національне агентство з експортних гарантій [3, с.113]. Станом на 1.10.2015 частка державного сектору в банківській системі становить 27 % активів, 27 % залучених коштів, 26 % власного капіталу, 19 % кредитного портфеля, 38 % статутного капіталу. Станом на початок 2015 р. в Україні працювали п'ять державних банків: Український державний експортно-імпортний банк, «Ощадбанк», «Укргазбанк», «Родовід» та «Київ». При цьому

останні три колишні приватні банки були врятовані від фактичного банкрутства та отримали статус державних внаслідок фінансової кризи 2008 р. З наведених установ лише «Укргазбанк» досі має у структурі акціонерного капіталу 7 % акцій, що не належать державі, які поділяють між собою 1518 юридичних та фізичних осіб [5].

Аналіз основних показників діяльності державних банків України показав:

1. Скорочення власного капіталу всіх державних банків (за винятком докапіталізованого «Ощадбанку») у 2014р. Чим більшим є розмір власного капіталу, тим більш надійним (при інших незмінних умовах) є банк. По банківській системі в цілому за минулий рік власний капітал скоротився до рівня 148 млрд грн, або на 23 %. При цьому за 2013 р. відбулось зростання капіталу на рівні 22 млрд грн, або 13 % [1, с. 5].

2. Питома вага валютних кредитів у кредитному портфелі державних банків зросла внаслідок валютних коливань 2014 року, що характеризує залежність банків від курсових коливань і опосередковано впливає на їх ліквідність та фінансову стійкість (табл. 1) [5, с. 8].

Таблиця 1

**Показники діяльності державних банків України за 2014 р.**

Ключові показники діяльності	Значення показників						
	Ощадбанк	Укресімбанк	Укргазбанк	Київ	Родовід	Разом державні банки	Усього по банківській системі
Динаміка активів у нац. валюті, тис. грн	12 218 824	2 765 645	-1 608 756	-577 199	-355 129	12 443 385	-55 млрд грн
Динаміка активів у нац. валюті, %	15 %	5 %	-9 %	-29 %	-4 %	8 %	-6 %
Динаміка активів в іноз. валюті, екв.	-701 373	-827 839	-434 654	-10 175	-6 133	-1 980 174	-21 млрд дол. США
Динаміка активів в іноз. валюті, %	-23 %	-15 %	-59 %	-77 %	-32 %	-22 %	-33 %
Динаміка кредитного портфеля у нац.	9 563 639	-1 924 383	-1 600 474	-457 199	-176 307	5 405 277	-53 млрд грн
Динаміка кредитного портфеля у нац.	27 %	-10 %	-18 %	-61 %	-92 %	8 %	-10 %
Динаміка коштів фізичних осіб у нац. валюті, тис. грн	-2 612 459	116 010	203 102	-27 667	-19 776	-2 340 790	-53 млрд грн
Динаміка коштів фізичних осіб у нац. валюті, %	-9 %	1 %	7 %	-10 %	-89 %	-6 %	-21 %
Динаміка коштів фізичних осіб в іноз. валюті, екв. тис. дол.	-235 923	-296 255	-121 529	-2 628	-1 351	-657 686	-9 млрд дол. США
Динаміка коштів фізичних осіб в іноз. валюті, %	-26 %	-25 %	-33 %	-20 %	-83 %	-27 %	-40 %

Питома вага кредитного портфелю у	54 %	41 %	48 %	22 %	0 %	46 %	66 %
Питома вага кредитів фізичних осіб у структурі	3 %	1 %	15 %	2 %	66 %	3 %	17 %
Питома вага цінних паперів у структурі активів, %	31 %	39 %	31 %	0 %	5 %	33 %	12 %
Питома вага валютних вкладів у структурі залучених коштів населення, %	29 %	64 %	57 %	40 %	63 %	43 %	53 %
Відношення адміністративних та інших операційних витрат до валового доходу (показник CIR), %	24 %	10 %	23 %	19 %	5 %	17 %	28 %

Питома вага валютних пасивів у структурі зобов'язань характеризує здатність банку безперерійно виконувати свої зобов'язання в умовах курсових коливань. Останніми роками держава в особі Національного банку дотримувалась політики поступової «дедоларизації» економіки. Ця політика підвищувала рівень захищеності економіки від зовнішніх факторів та курсових коливань різного походження. Так, станом на 01.01.2014 р. питома вага валютних кредитів скоротилась до рівня 35 % кредитного портфеля порівняно з 37% на початку 2013 року. Відповідно, частка валютних зобов'язань українських банків за 2013 рік знизилась з 52 % до 46%, у т.ч. частка валютних пасивів населення – з 51 % до 43 % коштів фізичних осіб.

3. Зростання активів державних банків за рахунок переоцінки валютної частки активів на тлі зміни курсу національної валюти. Активи банківської системи станом на 01.01.15 складають 1,5 трлн грн, що на 8% більше показника 2013 року. Гривневі і валютні активи скорочувались. На фоні загального зменшення активів державний сектор банківської системи у 2014 р. також демонстрував скорочення активів у іноземній валюті, проте темп такого зменшення (-22%) був значно нижчий, ніж по банківській системі в цілому (-33%). Натомість активи державних банків разом у національній валюті навіть зросли на 8%.

4. Збільшення державними банками гривневого кредитного портфелю на 8% за рахунок активізації кредитування «Ощадбанком» на тлі негативної динаміки кредитного портфеля банківської системи у національній валюті за 2014 рік (-53 млрд грн, або -10 %).

5. Низька питома вага кредитного портфелю в активах державних банків разом (46%), що пояснюється значним обсягом цінних паперів (переважно державних) у їх портфелі. Проте на сьогодні, в умовах обвального погіршення якості кредитних портфелів внаслідок зниження ділової активності та платіжної

дисципліни позичальників, низьку питому вагу кредитного портфелю в активах можливо характеризувати скоріше як плюс, ніж мінус для будь-якого банку. Низька питома вага кредитів фізичних осіб у структурі кредитного портфеля державних банків, що на 01.01.2015 дорівнює в середньому по банківській системі 17 % (станом на 01.01.2014 - 18 %), дає підстави визначити перелік банків, що орієнтуються на кредитування підприємств або населення. Виходячи з цього, питома вага кредитів підприємств у середньому по банківській системі становить 83 % (на 1.01.2014- 82 %). Отже, низька (на рівні 3 %) питома вага кредитів фізичних осіб у структурі кредитного портфелю державних банків разом є скоріше позитивним чинником в умовах скорочення доходів населення та погіршення платіжної дисципліни роздрібних позичальників протягом останніх місяців.

6. Нижча питома вага валютних вкладів у структурі залучених коштів населення у державних банків ніж в комерційних банках. Частка валютних вкладів населення по банківській системі станом на 01.01.2015 зросла до рівня до 53 % коштів фізичних осіб. Значення цього показника для державних банків разом становить лише 43 %, що свідчить про більш високий рівень довіри населення до державних банків, яка проявляється у пропорціях розподілу депозитів по валютних кошиках ( населення тримає на рахунках у державних банках переважно гривню, у недержавних – переважно валюту, що свідчить про екстраполяцію довіри фізичних осіб до національної валюти на довіру до державних банків).

7. Зменшення значення коефіцієнту CIR для державних банків - показника співвідношення адміністративних та інших операційних витрат до валового доходу (характеризує ефективність витрат банку на: заробітну плату, оренду, охорону, транспорт, канцтовари, комунальні платежі, утримання приміщень тощо, отже непроцентні витрати). Значення цього коефіцієнту для банківської системи в цілому за 2014 р. дорівнює 28 % порівняно з 32 % за 2013 р., 34 % за 2012 р. та 35 % за 2011 р. свідчить про поступове оздоровлення структури витрат на рівні банківської системи за рахунок підвищення їх ефективності. Значення показника CIR для всіх без винятку державних банків суттєво менше, ніж в цілому по банківській системі, що характеризує адміністративні витрати державних банків як цілком помірні, а самі банки як більш економні, ніж недержавні [1, с. 12].

Аналіз розглянутих ключових показників діяльності державних банків показав, що: ефективність державних банків в цілому знаходиться на більш високому рівні, ніж ефективність недержавних фінансових установ; адміністративні та інші операційні витрати державних банків помірні, а державні банки - більш економні, ніж недержавні; основний чинник збитковості державних банків - необхідність формування значних страхових резервів під проблемні кредити (у разі відсутності необхідності формування резервів всі державні банки були б прибутковими); входження в капітал державних банків

зовнішніх інвесторів може забезпечити додаткове надходження до бюджету та ін.

Поряд з позитивними тенденціями існують і негативні, зокрема: низька питома вага валютних вкладів у структурі залучених коштів населення у державних банків ніж в комерційних; зменшення значення коефіцієнту CIR для державних банків, від'ємна величина абсолютного розміру фінансового результату державних банків у 2014 р. та на початку 2015 р. та ін. Основними проблемами державних банків у 2014-2015 рр. були: вплив пасивів, що негативно впливає на ліквідність і обмежує ресурси для активних операцій, погіршення якості активів, що обумовлює додаткові витрати на формування резервів, збитковість за рахунок необхідності формування страхових резервів під проблемні активи, скорочення капіталу за рахунок збитків і списання проблемних активів [1, с. 16]; проблеми політичного впливу на розподіл кредитування, які пов'язані з якістю інституційного середовища, якістю корпоративного управління в банках, ефективністю моніторингу регулятора за діяльністю банків; низька прибутковість порівняно з приватними банківськими установами та ін.[4, с.128].

Забезпечення стійкості державних банків як ключової складової банківської системи України та сприяння макроекономічній стабільності у середньостроковій перспективі можливе завдяки вирішенню основних проблем державних банків в Україні шляхом: створення державного банку розвитку за аналогією до найкращих апробованих у світі моделей бізнесу; фокусування Укресімбанку на фінансуванні експорту й імпорту; створення державного агентства страхування для зовнішньоекономічних операцій банків; встановлення цільових значень визначальних показників діяльності банків (розмір активів і дохідних вкладень, капіталізація, прибуток на активи та на капітал, відношення операційних витрат до операційного доходу тощо) [3, с.127]; «пом'якшення» вимог НБУ щодо обов'язкових витрат на формування страхових резервів під проблемні кредити для державних банків шляхом зниження норм відрахувань для проблемної заборгованості; додаткової капіталізації державних банків з боку держави (шляхом збільшення їх статутних фондів через купівлю Урядом додаткових пакетів акцій) або зовнішніх інвесторів (шляхом продажу акцій додаткової емісії зовнішнім стратегічним інвесторам), що дасть змогу підвищити рівень фінансової стійкості державних банків та сприятиме стабільності всієї банківської системи; залучення до керівних органів державних банків топ-менеджерів, делегованих зовнішніми інвесторами, пропорційно їх участі в капіталі, що може додатково покращити якість управління та забезпечити оптимізацію структури активів і пасивів державних банків [2, с.128]; використовуючи зарубіжний досвід реприватизації націоналізованих і державних банків КНР та Великобританії залучити приватний капітал в діяльність державних банків шляхом емісії депозитарних розписок та розміщення міноритарних пакетів акцій на фондовому ринку; протидіяти лобіюванню в кадрових призначеннях державних



банків, сформулювати стратегічні пріоритети державних банків(конкурентні переваги на ринку; шляхи подолання посткризового розвитку); створення державного агентства страхування для зовнішньоекономічних операцій банків; розробити ефективні механізми протидії політичному втручання в прийняття рішень державних банків та ін.

#### Список використаних джерел:

1. Аналітична записка "Ключові проблеми діяльності українських державних банків" – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.niss.gov.ua/articles/2113/>
2. Вовчак О.Д. Особливості посткризового розвитку державних банків в Україні / О.Д. Вовчак // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. - 2013. – №2(17). - С. 135-138.
3. Державні банки в Україні: стратегія розвитку // Фінанси України. - 2015. - № 11. - С. 113-127.
4. Ковриженко Л. О. Державні банки: міжнародний досвід та перспективи для України / Л. О. Ковриженко // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. - 2016. - № 2(1). - С. 126-128.
5. Офіційний сайт Національного банку України – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat\\_id=64097](http://www.bank.gov.ua/control/uk/publish/category?cat_id=64097)

*Л. А. Підпригора,  
кандидат економічних наук,  
доцент кафедри економічної теорії*

### **ПРОБЛЕМА ОПТИМІЗАЦІЇ РОЛІ ДЕРЖАВНОГО СЕКТОРА ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ ЯК УМОВА ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ**

В Україні у процесі трансформації політичної та економічної системи розширилося коло проблем, пов'язаних із необхідністю формування засад її економічної безпеки. Нестабільний характер трансформаційної економіки України зумовлює існування внутрішніх загроз економічної безпеки: нездатність до самозбереження і саморозвитку, слабкість інноваційного потенціалу, неефективність державного регулювання економіки, загострення протиріч і соціальних конфліктів тощо.

Зараз економіка України знаходиться у винятково складних обставинах, спричинених глибокою політичною та економічною кризою і військовою агресією з боку Російської Федерації. За оцінками аналітиків, суттєве погіршення економічної ситуації починаючи з 2014 року було обумовлене